

ВИХОВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КРЕАТИВНОСТІ У МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ: СУЧАСНИЙ СТАН ПРОБЛЕМИ

znachennia uchennia Lenina pro sotsialistychnu dystsyplinu [Pedagogical significance of Lenin's doctrine of socialist discipline]. *Soviet school*. No. 1–2. pp. 11–15. [in Ukrainian].

14. Khvyliya, A. (1936). Sto rokiv [One hundred years]. *Communist education*. 1936. No. 3 (supl.). pp. 4–27. [in Ukrainian].

15. Chavdarov, S. (1939). Shkola v Zakhidnii Ukraini [School in Western Ukraine]. *Communist education*. No. 11. pp. 21–29. [in Ukrainian].

16. Chavdarov, S. (1946). K. D. Ushynskiy – velykyi pedahoh nashoi Batkivshchyny [K. D. Ushinsky – a great teacher of our country]. *Soviet school*. No. 1–2. pp. 16–24. [in Ukrainian].

17. Chavdarov, S. A. (1948). O. Zhdanov pro

zavdannia ideinoho vykhovannia radianskoï molodi [A. O. Zhdanov on the task of ideological education of Soviet youth]. *Soviet school*. No. 5. pp. 3–9. [in Ukrainian].

18. Chavdarov, S. (1947). Naidemokratychnisha v sviti shkola [The most democratic school in the world]. *Soviet school*. No. 5. pp. 29–49. [in Ukrainian].

19. Shevel, H. H. (1950). Prohrama komunistychnoho vykhovannia molodi (Do 30-richchia promovy V. I. Lenina na III zizdi komsomolu) [Program of communist education of youth (To the 30th anniversary of V. I. Lenin's speech at the III Congress of the Komsomol)]. *Soviet school*. No. 5. pp. 13–20. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 28.04.2022

УДК 378:373.2.011.3-057.4:316.77(045)

DOI:

Вікторія Іванова, доктор педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри теорії та методики дошкільної освіти,
Мукачівського державного університету

ВИХОВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КРЕАТИВНОСТІ У МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ: СУЧАСНИЙ СТАН ПРОБЛЕМИ

У статті проаналізовано сучасний стан проблеми виховання комунікативної креативності майбутніх фахівців дошкільної освіти. Застосовані методами дослідження: теоретичний аналіз літератури з психології, педагогіки, порівняння і класифікація матеріалів з проблеми дослідження.

Під вихованням комунікативної креативності майбутніх фахівців дошкільної освіти розуміється цілеспрямований процес формування здібності майбутніх педагогів, що виявляється в генеруванні оригінальних, нестандартних способів вирішення комунікативних завдань, спрямованих на досягнення цілей взаємодії з суб'єктами освітнього процесу.

На основі теоретичного аналізу встановлено, що в педагогіці вищої освіти накопичено великий досвід з виховання комунікативної креативності майбутніх педагогів, але в цілому проблема досліджена поки що недостатньо. Це визначає необхідність ґрунтовного її вивчення, розробки системи, що забезпечує повноцінне виховання комунікативної креативності майбутніх фахівців дошкільної освіти.

Ключові слова: креативність; комунікативна креативність; виховання комунікативної креативності; фахівці дошкільної освіти.

Літ. 17.

Victoria Ivanova, Doctor of Sciences (Pedagogy), Associate Professor,
Associate Professor of the Theory and Methods of Pre-school Education Department
Mukachevo State University

EDUCATION OF COMMUNICATIVE CREATIVITY IN FUTURE SPECIALISTS OF PRESCHOOL EDUCATION: THE CURRENT STATE OF THE PROBLEM

Today the problem of education of communicative creativity of future teachers, in particular and future specialists of preschool education acquires special urgency. This has been due to the fact that modern pedagogical education makes a number of ever-increasing demands to the teacher as a carrier of general culture, who not only has knowledge in the subject areas and has professionally significant qualities, but also competent in dealing with other people. In addition, the need to address it has been considered in the documents governing modern higher education.

The article has analyzed the current state of the problem of educating communicative creativity of future preschool education specialists. We have applied such research methods as: theoretical analysis of literature on psychology, pedagogy, comparison and classification of materials on the problem under research; the method of theoretical

ВИХОВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КРЕАТИВНОСТІ У МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ: СУЧАСНИЙ СТАН ПРОБЛЕМИ

constructions. The author of the article has presented the analysis of different points of view of modern scientists on the key concepts of our research such as: creativity, communicative creativity, education of communicative creativity.

Communicative creativity has been considered as a human ability that manifests itself in the generation of original, non-standard ways of solving communicative problems, aimed at achieving the goals of communication and preserving subjective well-being in intersubjective relations with a partner.

The education of communicative creativity of future preschool education specialists has been understood as a purposeful process of forming the ability of future teachers, which is manifested in the generation of original, non-standard ways of solving communicative tasks aimed at achieving the goals of interaction with the subjects of the educational process.

On the basis of the theoretical analysis, it has been established that in the pedagogy of higher education, a lot of experience has been accumulated in the education of communicative creativity of future teachers, but in general, the problem has not been investigated enough yet. This determines the need for its thorough study, the development of a system that ensures the full-fledged education of communicative creativity of future teachers.

Keywords: *creativity; communicative creativity; education of communicative creativity; preschool education specialists.*

Постановка проблеми. Сучасна педагогічна освіта висуває низку вимог до педагога як носія загальноосвітньої культури, який не тільки володіє знаннями в предметних областях і професійно значущими якостями, а й компетентний у стосунках з іншими людьми.

Педагог має бути прикладом комунікабельності, комунікативності, відкритості, готовності до різних варіантів спілкування з людьми різного віку, рівня освіти, соціального статусу. У комунікативному процесі педагог повинен виявляти гнучкість, динамічність, оригінальність, креативність.

У зв'язку з цим актуальною стає проблема виховання комунікативної креативності майбутніх педагогів, зокрема і майбутніх фахівців дошкільної освіти. Необхідність її розв'язання розглядається у документах, які регламентують сучасну вищу освіту. Зокрема, у професійному стандарті вихователя закладу дошкільної освіти, серед загальних компетентностей визначено такі: здатність до міжособистісної взаємодії, роботи в команді, спілкування з представниками інших професійних груп різного рівня; здатність до творчого пошуку й реалізації нових ідей, до самопрезентації та результатів своєї професійної діяльності, критичного мислення [12].

Цілком чіткі кваліфікаційні вимоги визначені й у стандарті вищої освіти за спеціальністю 012 Дошкільна освіта. Передбачено, що майбутній вихователь закладу дошкільної освіти має бути здатним взаємодіяти з дітьми, батьками, колегами, опираючись на різні функції комунікації, вдало застосовувати мовленнєві вміння та навички в процесі міжкультурного спілкування з різними категоріями населення [16]. Усе це можливо, якщо він буде спиратися на розвинені креативні здібності у області комунікативної діяльності, тому на етапі навчання у ЗВО необхідно актуалізувати комунікативну креативність майбутніх вихователів закладу дошкільної освіти.

Проблема виховання комунікативної креативності особистості на сьогодні належить до найбільш актуальних у психології та педагогіці. Відзначимо, що виховання творчості у людини в основному визначається тим, в якому середовищі вона розвивалася і наскільки воно сприяло розвитку її творчих здібностей, підтримувало і розвивало її індивідуальність. Процес виховання креативності та комунікативної креативності у майбутніх фахівців дошкільної освіти є досить глибоким, але при цьому суб'єктивним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Питання підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти в умовах освітніх реформ постає предметом вивчення у студіях А. Богуш, Г. Беленької, О. Богінч, Н. Гавриш, О. Долинної, Л. Зданевич, Т. Ільченко, О. Коваленко, Л. Козак, Г. Лисенко, М. Машовець, О. Низковська, М. Олійник, Т. Панасюк, Т. Пироженко, Л. Пісоцької, Т. Поніманської, О. Сідельнікової, А. Шевчук, Л. Якименко та ін.

Специфіка педагогічної творчості вчителя розглянута в роботах В. Загвязинського, В. Кан-Калика, Н. Кичук, Е. Лузік, М. Поташника та ін.

Однак треба відзначити, що в сучасній педагогічній освіті має місце фрагментарне, несистемне розв'язання проблеми виховання комунікативної креативності майбутніх фахівців дошкільної освіти.

Мета статті – проаналізувати сучасний стан проблеми виховання комунікативної креативності майбутніх фахівців дошкільної освіти.

Виклад основного матеріалу. Для реалізації мети дослідження необхідно визначитися з термінологічною системою, тому представимо аналіз різних точок зору сучасних учених на ключові поняття нашого дослідження: креативність, комунікативна креативність, виховання комунікативної креативності.

Вивчаючи творчі здібності на основі врахування розвитку генетики, фізіології, психології і педагогіки, сучасна наука виробила певний

алгоритм дослідження цього явища: творчі здібності – творче мислення – креативність – інтелект.

Творчі здібності становлять інтеграцію багатьох якостей особистості. Багато психологів (Дж. Гілфорд, В. Кудрявцев) прив'язують здібності до творчої діяльності передовсім з особливостями мислення. Зокрема, відомий американський психолог Дж. Гілфорд, який займався проблемами інтелекту людини, встановив, що творчим особистостям притаманне так зване “дивергентне мислення”, і вважав, що креативність – це здатність людини відмовитись від стереотипних способів мислення.

Ми розглядаємо творчість як специфічний процес, результатом якого виступає створення нового продукту, а креативність є внутрішній ресурс людини, її потенціал для здійснення цього процесу.

Аналіз літератури показав, що існують три основні підходи до проблеми креативності. Зупинимося на сутнісних характеристиках кожного з них.

Перший підхід – креативність є самостійним фактором, незалежним від інтелекту. Менш категоричною є думка, що між рівнем інтелекту і рівнем креативності є незначна кореляція. При цьому під інтелектом розуміється вся сукупність розумових здібностей людини.

Як зазначається у низці досліджень, творчості сприяє розвиток таких якостей, як спостережливість, чуттєвість до появи проблеми, готовність до вольового напруження, легкість комбінування інформації, що видає пам'ять, винахідливість, допитливість, незалежність, чесність і прямота та ін. [10].

На специфіку взаємодії логіки і творчості звертає увагу Я. Пономарьов: “... за самою суттю справи будь-яке вирішення справжньої творчої проблеми завжди виходить за рамки логіки. Однак, як тільки це рішення отримане, воно, звичайно, може при певних умовах бути логічно осмисленим. І якщо воно принципово нове, то з неминучістю має збагатити логіку. Евристичною логікою в строгому сенсі може бути названа та логіка, яка постійно збагачується у результаті аналізу відкриттів. На підставі такої логіки ті задачі, які до цього були творчими, перестають бути такими, вони стають задачами логічними. Це і створює одну з умов розвитку творчих можливостей. Спираючись на досягнення логіки, сфера творчості переміщується і знову виявляється за межами можливостей логіки” [13, 290].

За даними В. Дружиніна [9], і загальний інтелект, і креативність є здібностями, які

визначають процес розв'язання розумової задачі, але при цьому їх роль на різних етапах відрізняється. Мається на увазі, що креативність, будучи загальною творчою здатністю людини, не сприяє її адаптації. Це означає, що в умовах тестової ситуації, яка строго регламентована, людина, що володіє креативністю, може її не виявляти, оскільки прийняття тестового завдання неминуче передбачає адаптивну поведінку. Мабуть, це і зумовлює наявність кореляції між креативністю та інтелектом, які іноді виявляють різні автори.

Отже, творчі досягнення у більшості сфер діяльності зумовлені наявністю досить високого рівня інтелекту, хоча високий інтелектуальний рівень може і не сприяти творчості.

Другий підхід – креативність – це інтелектуальні здібності високого рівня (обдарованість). В останній час досить популярна концепція творчості, розроблена Р. Стернбергом і Д. Лавертом, в якій інтелектуальна здатність відіграє основну роль.

Для творчості важливі такі складові інтелекту: 1) синтетична здатність, тобто бачити проблему по-новому, долаючи граничні межі повсякденної свідомості; 2) аналітична здатність – здатність виявляти ідеї для подальшої розробки; 3) практична здатність – вміння переконувати інших людей у цінності ідеї. Якщо в людини розвинута аналітична здатність в супереч іншим, то вона може бути блискучим критиком, але ніяк не творцем. Для творчості необхідна незалежність як від стереотипів мислення, так і від зовнішніх впливів. Людина творча завжди сама ставить проблеми і самостійно, незалежно ні від кого їх вирішує. Креативність, як вважають Р. Стернберг і Д. Лаверт, – це готовність долати перешкоди, здатність йти на розумний ризик, толерантність до невизначеності, вміння протистояти думці навколишніх [17].

Одні дослідники (зокрема Е. Торндайк) зводять обдарованість до суми спеціальних здібностей, зовсім заперечуючи загальну обдарованість; інші (В. Штерн, А. Пьерон) визнають загальну обдарованість, але протиставляють її спеціальним здібностям. На думку С. Рубінштейна, здібності людини реально завжди дані в деякій єдності загальних і спеціальних (“особливих і одиничних”) властивостей [14]. Психолог стверджує, що буває загальна обдарованість без яскраво виражених, сформованих спеціальних здібностей і бувають також спеціальні здібності, яким не відповідає загальна обдарованість. Відповідно до точки зору С. Рубінштейна, будь-які спеціальні здібності є творчими.

Специфіка понять “обдарованість” і “здібності” полягає у тому, що ці людські властивості можуть розглядатися тільки в аспекті дотичності до будь-якої практичної діяльності.

Поняття “вікова обдарованість” введено Н. Лейтесом. Цим терміном позначаються передумови для розвитку інтелекту, зумовлені властивостями дитячого віку.

К. Тейлор в результаті дослідження дітей з творчими здібностями приходять до висновку, що, на думку навколишніх, вони володіють зайвою незалежністю у судженнях, відсутністю пошани до умов і авторитетів, надзвичайно розвиненим почуттям гумору й умінням знайти кумедне в незвичайних ситуаціях, меншою заклопотаністю порядком і організацією роботи, більш темпераментною натурою. Вони вбирають величезний обсяг інформації, присвоюють її собі, але при цьому часто вловлюють не стільки зміст, скільки форму (окремі висловлювання), більш доступну для їх розуміння.

Отже, високий рівень інтелектуальних здібностей може сприяти розвитку обдарованості в будь-якій сфері діяльності. При цьому особливу роль відіграє вікова обдарованість, яка може як зникнути, так і розвинути у подальшому.

Третій підхід – креативність як комплексна особистісна категорія. Один з підходів до проблеми креативності полягає у розгляді цього феномену з позиції якості особистості. Найбільш чітку і обґрунтовану позицію займає, на наш погляд, Б. Ананьєв, який розглядає особистість людини як суб’єкт пізнання, праці та спілкування [1]. Ми спиратимемося на таке визначення: “Особистість – суспільний індивід як суб’єкт діяльності з властивими йому індивідуальними особливостями характеру, інтелекту та емоцій”. Роботи, присвячені дослідженню творчої особистості, можна умовно розділити на кілька напрямів.

Перший напрям становлять дослідження, автори яких вважають, що творчою особистістю може бути будь-яка людина, якщо в неї розвинуті певні якості, при цьому особлива частка відводиться самостійності, наполегливості в роботі, постійному прагненню створювати щось нове (Г. Альштуллер, Аристотель, А. Матюшкин та ін.).

Головними якостями творчої особистості дослідники вважають такі особистісні риси: 1) незалежність – особистісні стандарти важливіше стандартів групи, орієнтація на особисті цінності, а не на чужі; 2) відкритість розуму – чутливість до нового, незвичайного, готовність вірити в свої чужі фантазії; 3) толерантність

до невизначених і нерозв’язних ситуацій і конструктивна активність у них; 4) розвинене естетичне почуття – почуття прекрасного.

Другий напрям досліджень присвячений вивченню біографічних документів (щоденникових записів, спогадів) і творів мистецтва загальноновизнаних творчих діячів.

Говорячи про установку особистості на творчість, не можна не згадати про провідну структурну характеристику особистості – спрямованість. Саме вона є стрижнем особистості, що визначає розвиток різних сфер людини – мотиваційної, потребової, ціннісної, орієнтовної, світоглядної. Загальній тенденції ставлення до дійсності підпорядковано увагу, уяву, пам’ять, інтуїцію.

Варто відзначити концепцію Д. Богоявленської [6]. Ввівши поняття “креативна активність особистості”, дослідниця вважає, що наявність цієї активності зумовлено психічною структурою, якою відрізняється креативний тип особистості.

Третій напрям досліджень пов’язаний з вивченням креативності як риси особистості. За “одиночку дослідження” творчих проявів особистості пропонується розглядати інтелектуальну активність, що поєднує інтелектуальні (розумові здібності) й неінтелектуальні (особистісні, передовсім мотиваційні) фактори.

Взявши за основу положення Д. Богоявленської про те, що креативність є інтегративна особистісна якість, розглянемо її складові. Згідно з Дж. Гілфордом, в основі творчих здібностей лежить дивергентне мислення, яке служить засобом самовираження і породження нових ідей.

Люди, що мають такий тип мислення, розв’язуючи проблему, не концентрують всі свої зусилля на знаходженні єдино правильного рішення, а шукають якомога більше варіантів за всім можливим напрямом.

Звернемо увагу на те, що в останній час намітилася тенденція до більш широкого вживання терміна “креативність”. Зокрема, в описі креативності використовуються чотири її основні аспекти: креативний продукт, креативний процес, креативна особистість, креативне середовище.

Найважливішими складовими процесу креативності визнані: рефлексивність, що дає змогу формувати самоусвідомлення, самооцінку, планувати і аналізувати події; цілеспрямованість, пов’язана з організацією переживаного досвіду і дає можливість змінювати середовище; володіння способами трансформації (перетворення) і реорганізації.

Узагальнюючи різні підходи до визначення поняття “креативність”, ми прийшли до висновку, що, незважаючи на усвідомлення в психолого-

педагогічній науці цієї проблеми як актуальної та існування низки продуктивних підходів до її осмислення, все ще не визначений до кінця категоріальний статус цього феномену. Хоча вже зараз очевидно, що креативність є категорією як психологічною, так і педагогічною. У процесі еволюції категорії “креативність” у психолого-педагогічних дослідженнях спостерігається тенденція до розширення семантичного поля цього поняття. Ми поділяємо думку вчених, що розглядають креативність як інтегральну характеристику, і вважаємо цей напрям найбільш перспективним.

У результаті проведеного аналізу довідкової і наукової літератури пропонуємо як авторське таке визначення: креативність – це здатність людини, що виявляється в прагненні до новизни і наукових досягнень, нестандартному мисленні в процесі виконання окремих видів діяльності і одержання нових оригінальних кінцевих продуктів цієї діяльності.

Для розкриття сутності феномену *комунікативної креативності* звернемося до аналізу сучасних наукових досліджень.

У роботі А. Голованої, в розділі, присвяченому психології творчості, вводиться поняття “комунікативна готовність” як “здатність суб’єкта нестандартно і ефективно створювати нові можливості для подолання проблем за рахунок активізації комунікативного фактора, здатність до відкриття принципово нового або вдосконаленого розв’язку тієї чи тієї комунікативної задачі” [7, 14]. Як характеристика комунікативної креативності автор називає:

- легкість у створенні багатьох варіантів поведінки індивіда;
- гнучкість у зміні суб’єктом тактик реагування, використання різноманітних прийомів поведінки;
- оригінальність у створенні нестандартних способів урегулювання ситуацій проблемного характеру.

На думку вченого, креативність, виступаючи творчим елементом особистості, виявляється як в інтелектуальній діяльності, так і у сфері спілкування, реалізуючи не тільки когнітивну, але і комунікативну функцію людської психіки. Ми також погоджуємося з думкою А. Голованої, що разом з інтелектуальною креативністю комунікативна креативність може бути включена до структури загальних здібностей.

Дослідниками А. Антошків, М. Колісник у результаті теоретичного аналізу було визначено, що комунікативна креативність є здатністю до дивергентного соціального мислення та

спроможністю до творчого спілкування, що сприяє ефективній взаємодії з іншими і мотивуванню членів групи до сумісної творчої діяльності. Структурними компонентами комунікативної креативності визначено швидкість у продукуванні комунікативного реагування (спонтанна вербальна кмітливість), гнучкість у зміні тактик комунікативного реагування та оригінальність у створенні і розв’язанні нестандартних комунікативних ситуацій [3].

Певний інтерес для нас становить робота Л. Антропової [6], в якій акцент ставиться на виховання особистості з високим рівнем сформованої комунікативної компетентності, здатної ефективно взаємодіяти з навколишніми людьми. Автор розглядає комунікативну компетентність вчителя як професійно значущу, інтегративну якість особистості педагога, що забезпечує ефективне педагогічне спілкування і включає в себе: комунікативні знання, вміння, навички, комунікативну спрямованість, гуманістичну позицію, комунікативну креативність. Тобто, на думку Л. Антропової, комунікативна креативність є складовою комунікативної компетентності.

Зі свого боку, вивчаючи комунікативну компетентність, І. Андрощук розглядає її як необхідну умову реалізації взаємодії; специфічну інтегральну характеристику суб’єкт-суб’єктної взаємодії, що передбачає взаємний вплив співрозмовників один на одного [2].

С. Сисоева визначає такі ознаки особистісної креативності: високий рівень соціальної і моральної свідомості; пошуково-перетворювальний стиль мислення; розвинені інтелектуально-логічні здібності; проблемне бачення; творча фантазія, розвинута уява; специфічні особистісні якості (любов до людей, безкорисність, сміливість, готовність до розумового ризику у професійній діяльності, цілеспрямованість, допитливість, самостійність, наполегливість, ентузіазм); специфічні мотиви (необхідність самореалізації, захопленість творчим процесом, прагнення досягти найбільшої результативності у тренерській роботі) [15]. Більшість із цих якостей ми можемо вважати соціально значущими.

Оригінальний підхід і нова концепція креативності як системного багаторівневого психічного утворення пропонується у дослідженні Т. Барішевої [4]. До структури креативності включені мотиваційні, афективні, інтелектуальні, естетичні, екзистенційні, комунікативні параметри.

З точки зору Р. Белоусової, комунікативна креативність як цілісна властивість особистості включає комплекс інтелектуальних, емоційних та

поведінкових особливостей індивіда, які сприяють нестандартному, нешаблонному вирішенню ситуацій, що виникають у спілкуванні, допомагають генерації оригінальних ідей та засобів спілкування, вибору найбільш оптимальних стратегій поведінки, розв'язанню проблем, що виникають під час взаємодії з іншими людьми [5, 105–107].

Для нас науковий інтерес представляє склад соціальної креативності, що включає пізнавальний, спонукальний і поведінковий компоненти. Вважаємо необхідним підкреслити, що значний пласт педагогічних досліджень присвячений проблемі формування комунікативної компетентності.

Основними ознаками комунікативності як властивості особистості є такі:

1) виступає компонентом мотиваційної сфери особистості (сфера інтересів, установок, спрямованість);

2) передбачає відкритість до діалогу;

3) забезпечує володіння вербальними і невербальними засобами соціальної активності.

Таким чином, під комунікативною креативністю розуміємо здатність людини, що виявляється в генеруванні оригінальних, нестандартних способів розв'язання комунікативних задач, спрямованих на досягнення цілей спілкування і збереження суб'єктивного благополуччя у міжсуб'єктних відносинах з партнером.

Дослідники психології спілкування (О. Вишнеvsька, О. Леонтєв, М. Філоненко та ін.) виділяють три сторони спілкування: а) комунікативну, б) перцептивну, в) інтерактивну.

Узагальнюючи проаналізовані дослідження, розглядаємо такі структурні компоненти комунікативної креативності: емоційний, когнітивний та конативний.

Емоційний компонент включає почуття гумору, творчу мотивацію, емпатійне сприйняття співрозмовника, а також емоційну гнучкість і лабільність. Цей компонент виявляється в активному пошуку нових способів комунікативної взаємодії, гнучкості і рухливості техніки спілкування, притягнення інструментів гумору, оригінальності, розуміння емоційного стану співрозмовника, появи емоційного розрізнення.

Когнітивний компонент містить психологічну допитливість, інтелектуальну ініціативність, легкість у встановленні комунікативних контактів, гнучкість й оригінальність у спілкуванні. Виражається у потребі і бажанні розширювати світогляд новими знаннями про типи особистості, способи і стилі спілкування, розумінні способу спілкування залежно від ситуації, особливостей

співрозмовника, часу комунікативного контакту, запобігання і подолання бар'єрів у спілкуванні, різновиду словникового запасу й асоціативного ряду мовлення.

Змістове наповнення конативного компонента включає комунікативну активність, здатність до імпровізації, незалежність і адекватність реагування, що виражається в активності включення до комунікативних контактів, чутливості, рольової гнучкості і пластичності, багатоманітності оригінальних і адекватних форм комунікативної поведінки, захопленості розмовником, точності формулювання думок, уникненні зайвих слів, пауз, ненормативної лексики, здатності підтримувати і розвивати будь-яку бесіду.

Виховання комунікативної креативності.

Поняття виховання є ключовим для всієї педагогіки. Значний внесок у вивчення цієї проблеми виховання внесли педагоги різних часів Б. Бім-Бад, Я. Коменський, А. Макаренко, А. Мудрик, К. Ушинський та ін. Незважаючи на постійний інтерес до проблеми виховання як у теоретиків, так і у практиків, єдиного трактування цього терміна немає.

У найзагальнішому вигляді виховання полягає у підготовці молодшого покоління до життя у суспільстві. Саме в процесі виховання майбутнє покоління засвоює те, що вже накопичено суспільством: знання на досягнутому рівні їх розвитку, певні вміння, норми і досвід поведінки в суспільстві, а також виробляє певну систему поглядів на життя. Відповідно, виховання – це процес передачі старшими поколіннями суспільно-історичного досвіду новим поколінням з метою підготовки їх до життя і праці, необхідних для забезпечення подальшого розвитку суспільства.

Поняття “виховання” уживається як у широкому, так і у вузькому сенсі. У широкому – воно розглядається як суспільне явище, вплив суспільства на особистість з метою формування у неї соціально значущих якостей (наближено до соціальної).

У вузькому сенсі виховання розуміється як спеціально організована діяльність педагогів і вихованців. У нашому дослідженні ми спираємося на більш вузьку трактування виховання як цілеспрямованого процесу, спрямованого на формування системи певних якостей, поглядів і переконань підростаючого покоління [8].

В. Моляко пропонує три основні форми здійснення розробленої ним концепції творчого виховання [11, 48–49]:

а) систематичне розв'язання різноманітних творчих завдань, організація спеціального творчого тренінгу;

б) максимальна естетизація всіх форм життєдіяльності учасників тренінгу, включаючи й освоєння національних художніх надбань, творів народного мистецтва, світової культури, використовуючи, зокрема, і кращий зарубіжний досвід;

в) постійна участь особистості у колективній діяльності, виконання різноманітних громадсько значущих справ.

В. Моляко конкретизує ці три форми, фактори реалізації виховання – творчий, естетичний, громадський, вважаючи їх основою розвитку духовності людини. Він упевнений у необхідності творчого виховання молоді саме у колективі, в системі “особистість-колектив”, у сприятливих суспільно-психологічних умовах, які забезпечують спільну творчість, психологічну сумісність, виконання колективної суспільно корисної діяльності, моральне та патріотичне виховання [11].

Під вихованням комунікативної креативності ми розуміємо цілеспрямований процес формування здібності людини, що виявляється в генеруванні оригінальних, нестандартних способів вирішення комунікативних завдань, спрямованих на досягнення цілей взаємодії.

Оскільки суб’єктами нашого дослідження є майбутні фахівці дошкільної освіти, то відзначимо, що необхідність виховання комунікативної креативності визначається принциповою комунікативною природою професійної педагогічної діяльності. Тому перейдемо до представлення нашого розуміння терміна “виховання комунікативної креативності майбутніх фахівців дошкільної освіти”.

Досліджуючи виховання комунікативної креативності у майбутніх педагогів, ми розуміємо, що цей процес необхідний для досягнення ефективності у взаємодії суб’єктів освіти.

Під майбутніми фахівцями дошкільної освіти розуміють: а) здобувачів закладу вищої педагогічної освіти; б) здобувачів, які навчаються в педагогічних закладах фахової передвищої освіти. У нашому дослідженні ми обмежуємося лише першою частиною цього поняття.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Підсумовуючи результати теоретичного дослідження під вихованням комунікативної креативності майбутніх фахівців дошкільної освіти ми вважаємо цілеспрямований процес формування здібності майбутніх педагогів, що виявляється у генеруванні оригінальних, нестандартних способів виконання комунікативних завдань, спрямованих на досягнення цілей взаємодії зі суб’єктами освітнього процесу.

Відзначимо, що в педагогіці вищої освіти накопичено великий досвід з виховання комунікативної креативності майбутніх педагогів, але загалом проблема досліджена поки що недостатньо.

Перспективу подальших досліджень вбачаємо в розробці системи, що забезпечує повноцінне виховання комунікативної креативності майбутніх фахівців дошкільної освіти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ананьев Б.Г. О проблемах современного человекознания. Москва: Наука, 1977. 382 с.
2. Андрощук І. Комунікативна компетентність як важливий засіб ефективної взаємодії учасників освітнього процесу. *Молодь і ринок*. 2022. № 3–4 (201–202). С. 34–38.
3. Антошків А., Колісник М. Комунікативна креативність особистості: психологічний зміст та детермінанти розвитку. *Вісник ХНПУ імені Г.С. Сковороди. Психологія*. 2021. Вип. 65. С. 8–23.
4. Барышева Т.А. Психологическая структура и развитие креативности у взрослых: дис. ... д-ра психол. наук: 19.00.13. Санкт-Петербург, 2005. 360 с.
5. Белоусова Р.В. Комунікативна креативність як професійно важлива властивість представників соціономічних професій. *Проблеми розвитку педагогіки вищої школи в XXI ст.: теорія і практика*, 2002. С. 105–107.
6. Боговлянская Д.Б. Психология творческих способностей. Москва: Изд. центр “Академия”, 2002. 320 с.
7. Голованова А.А. Коммуникативная креативность субъекта как фактор эффективности решения задач: дис. ... канд. психол. наук: 19.00.01. Казань, 2003. 147 с.
8. Гончаренко С. Український педагогічний словник. Київ: Либідь, 1997. 376 с.
9. Дружинин В.Н. Психология общих способностей. Москва: Лантерна вита, 1995. 150 с.
10. Ильин Е.П. Психология творчества, креативности, одаренности. Серия: Мастера психологии. Санкт-Петербург: Питер, 2009. 448 с.
11. Моляко В.А. Психологические проблемы творческой одаренности. Киев: Знание, 1995.
12. Вихователь закладу дошкільної освіти: Професійний стандарт, затверджений Наказом міністерства економіки України від 19.10.2021 р. № 755–21. URL: <file:///C:/Users/Lenovo/Downloads/%D0%9D%D0%90%D0%9A%D0%90%D0%97755.pdf>
13. Пономарев Я.А. Психология творчества. Москва: Наука, 1988. 330 с.
14. Рубинштейн С.Л. Принцип творческой самодеятельности. *Вопросы психологии*. 1986. № 4. С. 101–108.

15. Сисоєва С.О. Підготовка вчителя до формування творчої особистості учня: монографія. Київ: Поліграфкнига, 1996.

16. Стандарт вищої освіти за спеціальністю 012 Дошкільна освіта для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти: затверджений Наказом міністерства освіти і науки України від 21.11.2019 р. № 1456. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2021/07/28/012-Doshk.osvita-bakalavr.28.07.pdf>.

17. Холодная М.А. Психология интеллекта: парадоксы исследования. Томск: Изд-во Томского ун-та; Москва: Барс, 1997. 392 с.

REFERENCES

1. Ananov, B.H. (1977). O problemakh sovremennoho chelovekoznanija [On the problems of modern human knowledge]. Moscow, 382 p.

2. Androshchuk, I. (2022). Komunikativna kompetentnist yak vazhlyvyi zasib efektyvnoi vzaiemodii uchashnykiv osvithnoho protsesi [Communicative competence as an important means of effective interaction of participants in the educational process]. *Youth and market*, No. 3–4 (201–202), pp. 34–38. [in Ukrainian].

3. Antoshkiv, A. & Kolisnyk, M. (2021). Komunikativna kreatyvnist osobystosti: psykholohichnyi zmist ta determinanty rozvytku [Communicative creativity of the individual: psychological content and determinants of development]. *Bulletin of KhNPU named after H.S. Fring pans Psychology*, Vol. 65, pp. 8–23. [in Ukrainian].

4. Vapysheva, T.A. (2005). Psykholohyheskaia stpunktura y pazvytye kreatyvnyosti u vzposlykh [Psychological structure and development of creativity in adults]. *Doctor's thesis*. Saint Petersburg, 360 p.

5. Belousova, R.V. (2002). Komunikativna kreatyvnist yak profesiino vazhlyva vlastyvist predstavnykiv sotsionomichnykh profesii [Communicative creativity as a professionally important property of representatives of socioeconomic professions]. *Problems of the development of higher school pedagogy in the 21st century: theory and practice*, pp. 105–107. [in Ukrainian].

6. Bohoiavlenskaia, D.B. (2002). Psykholohyia tvopcheskykh sposobnostei [Psychology of human ways]. Moscow, 320 p.

7. Holovanova, A.A. (2003). Kommunykatyvnaia kreatyvnyost subjekta kak faktor efektyvnyosti peshenyia zadach [Communicative creativity of the

subject as a factor of the effectiveness of problem solving]. *Candidate's thesis*. Kazan, 147 p.

8. Honcharenko, S. (1997). Ukrainskyi pedahohichnyi slovnyk [Ukrainian pedagogical dictionary]. Kyiv, 376 p. [in Ukrainian].

9. Druzhynyn, V.N. (1995). Psykholohyia obshchyykh sposobnostei [Psychology of common ways]. Moscow, 150 p.

10. Ylyn, E.P. (2009). Psykholohyia tvorchestva, kreatyvnyosti, odarennyosti. Seryia: Mastera psykholohyy [Psychology of creativity, creativity, giftedness. Series: Masters of Psychology]. Saint Petersburg, 448 p.

11. Moliako, V.A. (1995). Psykholohycheskye problemy tvorcheskoi odarennyosti [Psychological problems of creative giftedness]. Kyiv.

12. Vykhovatel zakladu doshkilnoi osvity: Profesiynyi standart, zatverdzhenyi Nakazom ministerstva ekonomiky Ukrainy vid 19.10.2021 r. No. 755-21 [Preschool teacher: Professional standard approved by Order of the Ministry of Economy of Ukraine dated 10/19/2021 No. 755-21]. Available at: <file:///C:/Users/Lenovo/Downloads/%D0%9D%D0%90%D0%9A%D0%90%D0%97755.pdf>. [in Ukrainian].

13. Ponomapev, Ya.A. (1988). Psykholohyia tvopchestva [Psychology of creativity]. Moscow, 330 p.

14. Pubynshtein, S.L. (1986). Ppyntsy tvopcheskoi samodeiatelnosti [The principle of creative amateur performance]. *Questions of psychology*, No. 4, pp. 101–108.

15. Sysoieva, S.O. (1996). Pidhotovka vchytelia do formuvannya tvorchoi osobystosti uchnia [Teacher preparation for the formation of the student's creative personality]. Kyiv. [in Ukrainian].

16. Standart vyshchoi osvity za spetsialnistiu 012 Doshkilna osvita dlia pershoho (bakalavrskoho) rivnia vyshchoi osvity: zatverdzhenyi Nakazom ministerstva osvity i nauky Ukrainy vid 21.11.2019 r. No. 1456 [Higher education standard for specialty 012 Preschool education for the first (bachelor) level of higher education: approved by Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine dated November 21, 2019 No. 1456]. Available at: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2021/07/28/012-Doshk.osvita-bakalavr.28.07.pdf>. [in Ukrainian].

17. Kholodnaia, M.A. (1997). Psykholohyia yntellekta: paradosy yssledovanyia [Psychology of intelligence: paradoxes of research]. Tomsk: Publishing House of Tomsk University; Moscow, 392 p.

Стаття надійшла до редакції 04.05.2022

